

Robert Wiluś

SPRAWOZDANIE Z ĆWICZEŃ TERENOWYCH „REGIONY
TURYSTYCZNE EUROPY – CHORWACJA–WŁOCHY”
PRACOWNIKÓW I STUDENTÓW SPECJALNOŚCI GEOGRAFIA
TURYZMU I HOTELARSTWA UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO

LE COMPTE-RENDU DES EXERCISES DE TERRAIN: „RÉGIONS
TOURISTIQUES DE L’EUROPE – LA CROATIE–L’ITALIE”
ORGANISÉS POUR LES TRAVAILLEURS ET LES ÉTUDIANTS
DE LA SPÉCIALISATION: LA GÉOGRAPHIE DU TOURISME
ET DE L’HÔTELLERIE À L’UNIVERSITÉ DE ŁÓDŹ

REPORT OF FIELD CLASSES ‘TOURIST REGIONS IN EUROPE –
CROATIA–ITALY’ ATTENDED BY TEACHERS AND STUDENTS
OF THE DEPARTMENT OF THE GEOGRAPHY OF TOURISM
AND HOTEL MANAGEMENT AT THE UNIVERSITY OF ŁÓDŹ

W dniach od 23 do 31 maja 1997 r. przebywała w Chorwacji i Włoszech grupa pracowników i studentów specjalności geografia turystyki i hotelarstwa Katedry Geografii Miast i Turystyki Uniwersytetu Łódzkiego. Wyjazd zorganizowany został w ramach ćwiczeń terenowych regionalnych pt. „Regiony turystyczne Europy”. Celem tego typu wyjazdów jest praktyczne poznanie walorów oraz zagospodarowania turystycznego wybranych regionów turystycznych Europy. Zgodnie z programem studiów na specjalizacji geografia turystyki i hotelarstwa ćwiczenia takie trwają siedem dni i odbywają się w III trymestrze na II roku¹.

Wybór Chorwacji oraz Włoch na miejsce odbywania się tego typu ćwiczeń terenowych nie był przypadkowy. Oba kraje położone są w basenie Morza Śródziemnego, jednego z najatrakcyjniejszych regionów turystycznych Europy zarówno pod względem wypoczynkowym, jak i poznawczym. O ile pozycja Włoch na rynku turystycznym świata jest stale wysoka, to w wypadku Chorwacji, w wyniku konfliktu wojennego, znacznie ona spadła w ostatnim okresie. Podstawowym problemem jest istnienie nadal wśród wielu turystów przekonania o grożącym niebezpieczeństwie z powodu trwającego jeszcze niedawno

¹ W roku akademickim 1996/97 wyjazd do Chorwacji i Włoch w ramach ćwiczeń terenowych regionalnych „Regiony turystyczne Europy” po raz ostatni odbył się na II roku. Zgodnie z uchwałą Rady Programowej do spraw studiów na specjalizacji geografia turystyki i hotelarstwa w Uniwersytecie Łódzkim z dnia 12 lutego 1997 r. ćwiczenia te zostały przeniesione na IV rok.

konfliktu wojennego. Stąd wielkość ruchu turystycznego jest znacznie mniejsza niż w okresie, kiedy panował tu spokój. Kraj ten obecnie próbuje kosztem ogromnych środków finansowych, przeznaczanych m.in. na promocję turystyczną, odzyskać zaufanie turystów i wrócić na utraconą wysoką pozycję na rynkach turystycznych, którą posiadał w czasach Federacyjnej Republiki Jugosławii (W i l u ś, W ł o d a r c z y k 1997). Na drodze tej pojawia się wiele problemów (np. prywatyzacja bazy noclegowej), których praktyczne poznanie było jednym z celów tego wyjazdu.

Podczas ćwiczeń studenci wykonywali obowiązki pilota i przewodnika turystycznego oprowadzając grupę po zwiedzanych miejscowościach, przekazując różnego rodzaju informacje o charakterze geograficzno-krajoznawczym w trakcie przejazdu autokarem, a także wykonując czynności pilotów związane z przekraczaniem granic, zakwaterowaniem grupy itp. Ponadto w wybranych miastach przeprowadzono ćwiczenia polegające na odszukaniu i dokładnym opisaniu przez studentów w terenie zaznaczonych na planie obiektów krajoznawczych oraz zaproponowaniu i wyznaczeniu trasy zwiedzania miasta. Ćwiczenia te wy-

T a b e l a 1

Wykaz tematów komunikatów i referatów wygłoszonych przez studentów podczas ćwiczeń terenowych do Chorwacji i Włoch

La liste des sujets abordés par les étudiants dans leurs communiqués et conférences pendant les exercices de terrain en Croatie et Italie

Tematy referatów i komunikatów dotyczących	
Chorwacji	Włoch
<ol style="list-style-type: none"> 1. Geneza wybrzeża dalmatyńskiego 2. Rzeźba krasowa Chorwacji i Słowenii 3. Mniejszości narodowe i religijne w Chorwacji 4. Konflikt wojenny w dawnej Jugosławii 5. Pozostałości rzymskie na Półwyspie Istria 6. Klimat wybrzeża Chorwacji 7. Gospodarka Chorwacji (bogactwa mineralne, przemysł, rolnictwo) 8. Historia państwa chorwackiego 9. Sieć osadnicza Chorwacji 10. Wyspy Chorwacji 11. Ruch turystyczny w Chorwacji przed i po konflikcie 12. Zagospodarowanie turystyczne Wybrzeża Dalmatyńskiego Chorwacji 13. System ochrony przyrody w Chorwacji 14. Regionalizacja fizycznogeograficzna, historyczna, podział administracyjny Chorwacji 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nizina Padańska 2. Wenecja – problemy zatapiania miasta 3. Problemy polityczne Triestu 4. Geneza wybrzeża lagunowego 5. Włochy i ich znaczenie w międzynarodowym ruchu turystycznym 6. Włochy jako jeden z regionów turystycznych basenu Morza Śródziemnego 7. Rozwój przestrzenny, historia Wenecji

Rys. 1. Trasa terenowych ćwiczeń regionalnych: Chorwacja–Włochy (1997);
 1 – przejścia graniczne; 2 – ważniejsze miasta; 3 – miejscowości zwiedzane;
 4 – trasa przejazdu; 5 – ważniejsze drogi

Dessin 1. L'itinéraire des exercices régionaux de terrain: Croatie–Italie (1997);
 1 – passages de frontière, 2 – villes importantes, 3 – localités visitées,
 4 – itinéraire qu'on a suivi, 5 – routes principales

konano w trzech miastach – Zadarze, Trogirze i Splicie. Do obowiązków studentów należało także wygłoszenie w terenie komunikatów i referatów, których problematyka dotyczyła różnego rodzaju zagadnień geograficznych, historycznych, gospodarczych, turystycznych i politycznych związanych z odwiedzanymi krajami. Szczegółowy wykaz tematów komunikatów i referatów zawiera tab. I.

Ćwiczenia terenowe na terenie Chorwacji i Włoch łącznie trwały dziewięć dni. Miały one formę wyjazdu autokarowego. Dwa dni były poświęcone na dojazd i powrót. Trasa dojazdu pierwszego i częściowo drugiego dnia prowadziła z Łodzi przez: Cieszyn, Cieszyn Czeski, Ołomuniec, Brno, Wiedeń, Graz, Maribor, Zagrzeb, Karlovac, Gracač do Zadaru (rys. 1). Zadar był pierwszym miastem zwiedzanym w trakcie ćwiczeń. Jest to jedno z głównych centrów turystycznych na Wybrzeżu Dalmatyńskim, położonym w jego środkowej części.

W mieście sąsiadują ze sobą zabytki z epoki rzymskiej (pozostałości forum), średniowiecznej (katedra, kościół Św. Donata) oraz renesansowej. Po zwiedzeniu miasta grupa udała się na nocleg do niewielkiej miejscowości nadmorskiej Pakoštane, położonej ok. 5 km na południe od Biogradu, jednego z większych kąpielisk Dalmacji. Zakwaterowanie na najbliższe dwa dni odbyło się w apartamentach „Kozarica”. Apartamenty są typowym dla Wybrzeża Dalmatyńskiego rodzajem bazy noclegowej, przeznaczonym na pobyty długie o charakterze wypoczynkowym, głównie dla rodzin. Każdy apartament składa się z kilku osobnych pomieszczeń pełniących funkcje sypialni, pokoju dziennego, kuchni oraz łazienki. Apartamenty mieszczą się na ogół w kilku dwukondygnacyjnych domach wolno stojących. Otoczenie zagospodarowane jest różnego rodzaju urządzeniami rekreacyjnymi (restauracje, bary, kawiarnie, korty tenisowe, baseny itp.), służącymi przebywającym tu turystom oraz osobom przybywającym z zewnątrz. Istnieje także możliwość pobytu na tego typu terenie z własną przyczepą kempingową lub namiotem.

Kolejny dzień ćwiczeń (25 maja 1997 r.) przeznaczony był na poznanie miast Dalmacji. Pierwszym miastem zwiedzanym tego dnia był Szybenik, w którym doskonale zachował się układ miasta średniowiecznego. Do najcenniejszych zabytków Szybenika można zaliczyć katedrę św. Jakowa z XV w. Miasto jest położone malowniczo na stoku opadającym do morza. Uliczki, podobnie jak w wielu miastach śródziemnomorskich, są wąskie, kręte, wyłożone kamiennymi kostkami. Następnie trasa ćwiczeń prowadziła do Trogiru, w którym zespół starego miasta znajduje się na niewielkiej wyspie położonej między wyspą Ciovo a lądem. Spośród wielu zabytków na uwagę zasługuje tu katedra św. Wawrzyńca z jednym z najpiękniejszych nad Adriatykiem portali romańskich oraz dobrze zachowane średniowieczne obwarowania miejskie. Ostatnim miastem na trasie był tego dnia Split. Jest to największe miasto na Wybrzeżu Dalmatyńskim i jednocześnie jeden z ważniejszych portów chorwackich. Historyczny zespół miasta zawiera m.in. pozostałości rzymskiego pałacu Dioklecjana. Cennym zabytkiem Splitu jest także katedra św. Dujmy.

Następnego dnia (26 maja 1997 r.), po opuszczeniu Pakoštane, odbył się długi (ok. 250 km) przejazd magistralą transadriatycką do Rijeki. Droga wznosząc się i opadając praktycznie cały czas biegnie równolegle do linii brzegowej. Została ona pobudowana w końcu lat sześćdziesiątych w celu udostępnienia całego Wybrzeża Dalmatyńskiego oraz półwyspu Istria turystom. Przedłużeniem tej drogi jest autostrada nadadriatycka biegnąca wzdłuż adriatyckiego wybrzeża Włoch. Z okien autokaru można było podziwiać malowniczy krajobraz Wybrzeża Dalmatyńskiego z licznymi wyspami (m.in. Pag, Rab i Krk). Od strony lądu magistrala ciągnie się u podnóża stromo opadających do morza białych ścian masywu Welebit, stanowiącego część Gór Dynarskich. Masyw Welebitu, podobnie jak większość gór w Chorwacji, zbudowany jest z silnie skrasowiałego wapienia. Jedynym miastem zwiedzonym tego dnia była Rijeka, która jest najważniejszym portem Chorwacji. Miasto jest także dużym ośrodkiem przemysłowym (rafineria ropy naftowej) i nie posiada cenniejszych zabytków. Po krótkim pobycie w Rijece grupa udała się do pobliskiej Opatiji, położonej już na Półwyspie Istria, na wschodnim wybrzeżu. Opatija stanowi centrum turystyczne tzw. Riwiery Kvarnerskiej. Jest to znane w Europie – jeszcze w czasach Monarchii Austro-Węgierskiej – uzdrowisko morskie. Znajduje się tu m.in. wiele luksusowych pensjonatów z XIX w. 3 km na południe od Opatiji, w niewielkiej miejscowości Ika, ma swoją siedzibę Fakultet Hotelarski Uniwersytetu w Rijece. Wizyta na Fakultecie Hotelarskim stanowiła część programu ćwiczeń. W trakcie wizyty grupa polska została przywitana przez dziekana, prof. Milenę Peršić. Po krótkim spotkaniu ze studentami chorwackimi odbył się wykład dotyczący „Problemów prywatyzacji przemysłu turystycznego w Chorwacji”, prowadzony przez dr. Joža Perića. Z wykładu można się było dowiedzieć, iż największym problemem w prywatyzacji bazy noclegowej w Chorwacji jest brak kapitału zagranicznego oraz słabość kapitału krajowego. W dyskusji po wykładzie próbowano doszukiwać się analogii do sytuacji w Polsce w zakresie prywatyzacji bazy turystycznej. Wizytę od strony organizacyjnej przygotowała mgr Dora Smolčić. Po zakończeniu wizyty na Fakultecie Hotelarskim grupa polska pojechała do miejscowości Umag, położonej na zachodnim wybrzeżu półwyspu Istria, niedaleko od granicy ze Słowenią. W Umagu zostało zorganizowane zakwaterowanie do końca trwania ćwiczeń terenowych. Noclegi znajdowały się także w apartamentach położonych na terenie jednej z trzech wiosek wakacyjnych, zwanej Katoro². Umag jest znaną miejscowością turystyczną na Istrii, bardzo dobrze zagospodarowaną turystycznie. Zagospodarowanie turystyczne ma tu charakter pasmowy i ciągnie się wzdłuż brzegu morskiego. Jest to typowa cecha układu przestrzennego miejscowości turystycznych położonych na wybrzeżach Istrii.

² Pozostałe dwie wioski wakacyjne w Umagu to Punta i Stella Maris. Położone one są wzdłuż wybrzeża na zachód od miasta.

Podczas kolejnego dnia (27 maja 1997 r.) uczestnicy ćwiczeń poznawali głównie miasta położone na zachodnim wybrzeżu Istrii. Należy podkreślić, iż wybrzeże w zachodniej części półwyspu pod względem krajobrazowym bardzo różni się od Wybrzeża Dalmatyńskiego. Jest ono płaskie, częściowo podmokłe. Brak tu jest także charakterystycznych dla Dalmacji wysp. Dopiero na południe od miasta Poreč krajobraz przypomina Wybrzeże Dalmatyńskie. Zwiedzanie tego dnia rozpoczęło się od niewielkiego miasta Novigrad, którego przeszłość sięga czasów greckich. W czasach rzymskich miasto nazywało się Cittanova (Neopolis). Novigrad powstał na wyspie, która w XVIII w. została połączona z lądem. Obecnie jest to także duży ośrodek turystyczny na zachodnim wybrzeżu Istrii. Z Novigradu grupa udała się do miejscowości Poreč. Historia tego nadmorskiego miasta rozpoczęła się 6000 lat temu. Przybywali tu najpierw Grecy, później Rzymianie, którzy pozostawili po sobie wiele zabytków (dobrze zachowany układ miasta rzymskiego z główną ulicą noszącą dzisiaj nazwę Decumanum, pozostałości forum, rzymskiej świątyni). Najcenniejszym zabytkiem miasta jest bizantyjska bazylika św. Eufrazjana z VI w. z bardzo dobrze zachowanymi starochrześcijańskimi mozaikami wewnątrz. Miasto pełni obecnie funkcje turystyczno-wypoczynkowe. Znajduje się tu wiele nowoczesnych hoteli, port jachtowy, dobrze zagospodarowane tereny sportowe. Z Poreča trasa prowadziła wokół Limskiego Kanału³ do Rovinja. Rovinj należy do najbardziej atrakcyjnych pod względem krajobrazowym miast Istrii. Od wieków miasto zawsze zwrócone było w kierunku morza. Domy wznoszą się tu bezpośrednio nad wodą. Jest to przykład miasta, w którym nie zauważa się konfliktu funkcji turystycznej (nowoczesne zagospodarowanie turystyczne) z ochroną środowiska oraz zabytków. Wokół Rovinja znajduje się ponad 20 wysp i wysepek, które są pod ochroną. Jest także wyspa Katarzyny, która służy głównie turystom szukającym wypoczynku na plaży, rozrywki. Samo miasto zachowało średniowieczny układ i starą zabudowę, nadające mu specyficzny klimat miasta śródziemnomorskiego. Ostatnią zwiedzaną miejscowością przewidzianą programem ćwiczeń tego dnia była Pula, położona w południowo-zachodniej części Istrii. Jest to jedno z największych miast półwyspu, liczące 65 tys. mieszkańców. Miasto zlokalizowane zostało na wzgórzach otaczających zatokę. Pula zamieszkała była już 3000 lat temu przez plemiona Ilirów. W czasach kolonizacji rzymskiej nazywała się Pietas Julia, a później Colonia Julia Polentia Herculanea. Znajduje się tu wiele zabytków z tego okresu bardzo dobrze zachowanych (m.in.: amfiteatr rzymski Wespazjana, łuk triumfalny Sergiuszy, świątynia rzymska, teatr rzymski itd.). Cenne są także zabytki z czasów bizantyjskich. Pomimo dużego wpływu Rzymian na historię miasta, można także zauważyć tutaj ślady bytności Ostrogotów, Franków, Wenecjan, Austriaków, Węgrów, Włochów i Słowian.

³ Limski Kanał stanowi jedną z atrakcji krajobrazowych Półwyspu Istria. Jest to wąska, głęboko wcinająca się w ląd zatoka, wyglądem przypominająca fiord.

Program kolejnych dwóch dni ćwiczeń (28 i 29 maja 1997 r.) przewidywał poznanie walorów turystycznych północno-wschodniej części Włoch. 28 maja 1997 r. grupa udała się z Umagu na cały dzień do Wenecji. Wenecja należy do najliczniej odwiedzanych przez turystów miast świata. Ze względu na swoje położenie, historię i przede wszystkim zabytki stanowi ona atrakcję turystyczną na skalę światową. Spośród wielu atrakcji turystycznych, które ma do zaoferowania to miasto, udało się w ciągu krótkiego czasu (zaledwie 5 godzin) zobaczyć najważniejsze obiekty. Zwiedzanie miasta rozpoczęło się od przejechania vaporetto (tramwajem wodnym) po słynnym Canal Grande. Praktycznie każdy dom, pałac, kościół zlokalizowany wzdłuż obu brzegów kanału posiada dużą wartość zabytkową. Po około 40 minutach jazdy dopływa się do placu św. Marka. Plac wraz z otaczającymi go zabytkami (bazylika św. Marka, dzwonnica św. Marka, Pałac Dożów, gmachy Prokuratury itp.) stanowi jedną z największych atrakcji turystycznych Wenecji. Ponadto do ważniejszych obiektów, które udało się zwiedzić tego dnia, należy zaliczyć jeszcze most Rialto oraz katedrę Santa Maria Gloriosa dei Frari ze słynnymi obrazami Tycjana.

Następnego dnia z Umagu trasa ponownie prowadziła do Włoch. Przedmiotem poznania były dwa miasta: Palmanova i Triest. Pierwsze z nich jest przykładem miasta-twierdzy, którego bardzo dobrze zachowany plan oparty jest na radialnym układzie ulic z sześciobocznym rynkiem w środku. Jest to klasyczny przykład urbanistycznego rozwiązania z okresu renesansu. W drodze powrotnej z Palmanovy do Umagu grupa zatrzymała się na zwiedzanie Triestu. Miasto to pełni funkcję portową. W jego historii dużą rolę odegrało położenie geograficzne. W mieście ścierały się wpływy dwóch kultur europejskich: wschodniej (bizantyjskiej) i zachodniej (łacińskiej). Z tego względu miasto było przedmiotem licznych sporów, a także zmieniało swoją przynależność państwową należąc do Jugosławii bądź do Włoch. Do ważniejszych zabytków Triestu należy zaliczyć przede wszystkim pozostałości z czasów rzymskich (amfiteatr oraz świątynię). Interesująca jest także romańska katedra. Miasto położone jest na stokach otaczających go wzgórz krasowych nad Zatoką Triesteńską.

Trasa drogi powrotnej przez ostatnie dwa dni (30–31 maja 1997 r.) prowadziła z Umagu przez: Koper, Postojną, Lubljanę, Maribor, Graz, Wiedeń, Brno, Ołomuniec, Cieszyn do Łodzi. W drodze powrotnej grupa dodatkowo zwiedziła jaskinię Postojną, jedną z większych i najpiękniejszych w Europie. Długość korytarzy w jaskini dochodzi do 23 km. Aby pokonać trasę podziemną trzeba korzystać na niektórych odcinkach z przejazdu podziemnym pociągiem. Do atrakcji jaskini, oprócz wspaniałej szaty naciekowej, należą także żywe reliktory jaszczurek (*Proteus anginus*) żyjących tylko w jaskiniach. Zwierzęta te, pozbawione łusek, mają kolor ludzkiej skóry.

Podsumowując należy stwierdzić, iż założony przed wyjazdem program ćwiczeń został zrealizowany w całości. Był on niezwykle bogaty i interesujący. Studenci mieli możliwość sprawdzenia swoich umiejętności pilotażu i przewod-

nictwa turystycznego. Wszyscy ponadto poznali różne formy zagospodarowania turystycznego, typy krajobrazu, zabytki. Zdobyte w sposób praktyczny wiedza i doświadczenie powinny przydać się studentom w przyszłej pracy w turystyce.

W ćwiczeniach terenowych uczestniczyło 41 studentów II roku geografii turystyki i hotelarstwa oraz trzech pracowników Katedry Geografii Miast i Turystyki Uniwersytetu Łódzkiego – mgr mgr Jolanta Latosińska, Bogdan Włodarczyk i dr Robert Wiluś, który był kierownikiem ćwiczeń.

PIŚMIENNICTWO

W i l u ś R., W ł o d a r c z y k B., 1996, *Współczesne problemy rozwoju turystyki Dalmatyńskiego Wybrzeża Chorwacji*, „Turystyka”, t. 6, z. 2.

Dr Robert Wiluś
Katedra Geografii Miast i Turystyki
Uniwersytet Łódzki
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
10 lipca 1997 r.